

**Gedanken über Kirche, Gemeinde, Reich Gottes von Moritz
Bernus. (Beiträge zur Schrifterkenntnis, 1 Heft, Stuttgart, J. F.
Steinkopf, 1881, 71 bladz.).**

<https://hdl.handle.net/1874/299524>

St. v. k. z. v.
1882.

BIBLIOGRAPHISCH ALBUM.

- Gedanken über Kirche, Gemeinde, Reich Gottes von MORITZ BERNUS. (Beiträge zur Schrift-erkenntniss, 1 Heft, Stuttgart, J. F. Steinkopf, 1881, 71 bladz.).

Onder »kerk" en »gemeente" verstaat de heer Bernus hetzelfde als onder »zichtbare en onzichtbare kerk". De zichtbare kerk, of de kerk in 't algemeen, is de uitwendig zichtbare, historische instelling: de onzichtbare kerk is de ééne, algemeene Gemeente der heiligen, de Bruidsgemeente des Heeren. De eerste is de schaal, de tweede de kern. De ware Gemeente des Heeren heeft hare leden in elke kerk of gemeenschap, en vormt, door alle kerkelijke begrenzing heen, maar ook door alle aardse en tijdelijke begrenzing heen, een mystisch organisme, het *lichaam des Heeren*. Op de eenheid van het levende, verhoogde Hoofd en de leden op aarde rust hier alles. Door den Heiligen Geest, op den Pinksterdag uitgestort, is de geheele Gemeente met den Heer verbonden. De apostelen zijn en blijven het middellid voor alle tijden. Elk lid heeft alzoo met het

geheele lichaam. maar allereerst met het Hoofd zelf, persoonlijke gemeenschap. Door strijd en lijden moet, daar God niet door dwingende almacht maar op ethische wijze den tegenstand des Satans en der zonde overwint, die gemeente geheiligd worden. Is zij op die wijze voleindigd, geheiligd, dan breekt het lang voorbereide koninkrijk Gods met macht te voorschijn. Dit koninkrijk, in de heilige Schrift zoowel als iets toekomstigs en zichtbaars, als ook wederom als iets tegenwoordigs en onzichtbaars voorgesteld, is de vervulling van het goddelijk rijksplan. Dat plan begint reeds met de schepping der aarde, op welke de mensch als koninklijk plaatsbekleeder Gods geroepen was: de toebereiding tot het vestigen van dit rijk is voortgegaan door alle tijden heen, en als de tijd zal vervuld zijn, wordt het plotselings openbaar. Israel is, ook voor de toekomst, de blijvende basis: de tijd der »gemeente" is slechts een, door Israels ongehoorzaamheid noodzakelijk geworden, tusschentijd; gelijk dan ook de Apokalypse van Johannes het »overblijfsel" uit Israel, dat door den afval der overigen gelouterd is, uit de oude profetische beschouwing weer opneemt en den draad afspint. Dit overblijfsel zal de Gemeente in haar getuigenis aflossen, de taak van haar overnemen, zoodra door de voleinding en openbaring der Gemeente het wederhoudende (2 Thess. 2 : 6) wordt weggenomen, dat nu het snelle voortgaan der boosheid onder de gekersende volken nog ophoudt. Met de verschijning van den Heiland begint dan het duizendjarig Rijk, en als ook dit voleindigd is, de geheele en eeuwig blijvende vernieuwing van hemel en aarde. Alzoo neemt de geschiedenis van Gods leidingen met de menschheid en de wereld, zoo wij haar willen afteekenen, als het ware een amphitheatrale gestalte aan. In drie trappen, de uitdrijving uit het Paradijs, de zondvloed en het einde van den oudtestamentischen

aeon, gaat de geschiedenis nederwaarts, en in drie trappen, de oprichting van de nieuw-testamentische huishouding, het duizendjarig rijk en de voltooiing aller dingen, gaat zij ook weder naar boven. In het midden der tijden staat Christus. Wij hebben alzoo drie paren van aeonen ¹⁾, die telkens pallel met elkander staan. Tegen den aeon des begins, die met den val is afgebroken, staat de aeon van het einde over, waarin met het hemelsch Jeruzalem de paradijsheerlijkheid op aarde terugkeert. Tegenover den aeon der patriarchen vóór den zondvloed, toen duizendjarige levensduur nog het normale was, staat die van het duizendjarig rijk: tegen dien van het oude eindelijk die van het nieuwe testament over.

Dit is in het kort de inhoud van het geschriftjen van den heer Bernus. Ik beveel dit werk, waarvan ik de voortzetting belangstellend tegemoet zie, aan de kennisneming van hen wie deze vragen ter harte gaan; al denk ik over enkele punten anders, b. v. over een »nieuwe uitstorting des Heiligen Geestes” die ik met Blumhardt en vele anderen, ondanks hartelijke erkenning dat de Heilige Geest in de gemeente is en blijft, mogelijk en noodzakelijk acht. Ook kan ik »kerk en gemeente” niet met »zichtbare en onzichtbare kerk” verwisselen. Ik geloof trouwens dat wij hier met toestanden te doen hebben, voor welke de uitlegging der N. T. uitspraken noodzakelijk licht ontvangen moet uit hetgeen men met Hausrath en Schürer »neutestamentl. Zeitgeschichte” noemen kan. B. v. eerst uit de tijdsomstandigheden onder welke waarschijnlijk de Johanneische geschriften ontstonden, d. i. uit de reeds werkzame kiemen van dat gnosticisme welks uitgewerkte stelsels de volgende eeuwen ons te zien geven, laat zich in den eersten zend-

¹⁾ Tijdperken of bedelingen.

brief de scherpe tegenstelling verklaren tusschen de gezalfde kinderen Gods ter rechterzijde, en ter linker de kinderen des duivels wier wandel in de duisternis tot de »zonde tot den dood" voortgaat. Een groot feit, dat gedurende en onmiddelijk na den tijd der apostelen den ganschen toestand beheerscht, is de daling des geestelijken levens van welke de »Herder" van Hermes zoo nadruklijk getuigenis aflegt. Verschillende oorzaken hebben ongetwijfeld daartoe samengewerkt. Het is een algemeene historische wet, dat voor de werkingen op het gebied des geestelijken levens slechts uit het geloof, niet uit de werken rechtvaardiging is. Met andere woorden, dat hetgeen in beginsel rein en zuiver te voorschijn treedt, door aanraking met den dampkring der wereld zijn schoone ongereptheid inboet en bevekt wordt. Van die gedachte uit zou Goethe, indien hij zijn plan volvoerd had, de tragedie Mahomet hebben bewerkt. Renan heeft haar met schendige hand op den Heiland zelve toegepast in zijn leven van Jezus. Zij geldt echter bepaald voor den tijd onmiddelijk na de eerste volheid des Heiligen Geestes in den aposteltijd. Wat groote persoonlijkeden hebben in de wereld gebracht, wordt zelden of nooit door even groote opvolgers ontvangen. Velerlei vijandelijke invloeden, door de apostelen en eerste verkondigers teruggedrongen, hernamen moed en stonden weldra in gewijzigde gestalte weder tegen hun arbeid over. Ook de uitbreiding over ruimer veld deed noodzakelijk de kleur van het vocht dat in een grooten vloed aangelengd werd, verbleeken. Zoo volgt ten allen tijde en overal op een tijd van zangers en profeeten een tijdperk van verklaarders en schriftgeleerden. Doch de allervoornaamste oorzaak van deze daling des geestelijken levens, maar al te weinig als zoodanig erkend, was het groote, ontzachlijke feit dat *Israël Jezus als zijn Messias niet*

aannam. Immers daardoor miste de Gemeente het van God gestelde kader aan 't welk zij zich had kunnen aansluiten om terstond tot het *koningrijk* over te gaan, en alzoo die heerlijke geestesvlucht, die heilige wijde omvatting van leven en werken te ontvangen, welke in het koningrijk ons deel zal zijn. Gelijk Israël, uit de ballingschap teruggekeerd, behoefte voelde om zijn pas herwonnen zelfstandigheid door allerlei omtuining te handhaven, zoo kon de gemeente, van Israëls steun beroofd, zich tot het profetisch omvatten van de wereld, het heilig kosmopolitisme dat aan het echte Israël eigen is, niet verheffen. In plaats van zich aan de wereld aan te sluiten, haar hoogere behoeften te vervullen en alzoo geleidelijk tot koninkrijk te worden, moest de gemeente tusschen zich en de wereld een vrij scherpe grenslijn trekken. Aan het omvatten van het gansche leven gelijk het in Jezus zelve profetisch te zien was geweest, aan dat inéénvloeien van het godsdienstige met het maatschappelijke (zedelijke) waaraan men het koningrijk herkent, viel nu niet te denken. Neen, nu moest de *kerk* ontstaan, namelijk een gemeenschap met bepaald religieuze bedoeling en lenze.

Door die kerk kon nu niet eenvoudig het volle rijke menschen-leven, maar slechts bekeering en vergeving van zonden worden gepredikt. Dat de wereld, de geheele wereld, in den Zoon geschapen en gegrond, Hem ook toegebracht moet worden, kon niet tot gelding gebracht maar slechts als een schuchter en weinig begrepen dogma gepredikt worden. En nu verloor de gemeente van lieverlede de veerkracht, noodig om *de Toekomst van Christus te verwachten*. Joodsch-eschatologische, farizeesche denkbeelden te verzaken, kon op zichzelf niet anders dan een winst zijn. In het leven van Paulus b. v. zien wij hoe gewichtig die overgang bij hem is in den overgangstijd tusschen het schrijven van

den eersten en den tweeden der ons bewaarde brieven aan de Korinthiërs. Maar hier was het anders. Als dogma, ja, bleef die komst geloofd, en zelfs de voorstelling die men van haar ontwierp, met bekende krasse toevoegselen gekleurd. Doch in werkelijkheid begon men het karakter van *voorloopigheid* van den toestand dien de gemeente doorleefde, te vergeten. Men begon zich in te richten in deze wereld, en de toekomst des Heeren te verschuiven. Nu moest de »gemeente" of de »kerk" beginnen zich van het »koningrijk" te scheiden. Maar deze scheiding, dit fixeeren van een toestand die als voorloopig, en niet als definitief, in verlangen naar 's Heeren komst had behooren gedragen te worden, was Hem toch niet welgevallig, m. a. w. was niet wáár. Een bewijs daarvan is, dat het begrip van »kerk" of »gemeente" in onderscheiding van het »koningrijk" eigenlijk nooit duidelijk en voor goed heeft kunnen opge maakt worden, hoe veel scherpzinnigheid daaraan ook zij ten koste gelegd. Nog Luther noemt het »blind" en »onduidelijk." En met reden: het woord, het begrip »kerk" is beschrijving van een toestand dien de Heer eigenlijk niet gewild heeft.

Intussehen moest men zich in dien toestand schikken, en ook wij moeten trachten, het denkbeeld van de kerk zoo juist mogelijk, zoo dicht mogelijk aan de werkelijkheid aangesloten, te vormen. Allereerst moet de H. Schrift des N. T. bepaald omtrent de beteekenis van het woord ecclesia, dat door »kerk" en »gemeente" beide vertaald kan worden, geraadpleegd. Onze slotsom is dan, dat er reeds in de apostolische gemeente een gebrek aan overeenstemming blijkbaar wordt tusschen het wezen der kerk en hare zichtbare inrichting. Niet alle »geestesgaven" toch verkrijgen vaste werking in »bedieningen", en niet alle bedieningen rusten op geestesgaven. Niet alles wat tot het wezen der

kerk behoort, zien wij zich ook in hare inrichting, besturing, uitdrukken. Schijnt zij aldus door deze incongruentie tusschen wezen en vorm te naderen tot wat men »instelling" noemt. men stelle dit karakter voor de oudste tijden niet te ongunstig tegen dat van een levend »lichaam" over. Want ook deze instelling wordt door levende personen beziel, wier samenvoeging ook alles behalve bloot werktuigelijk is daar zij door goddelijke roeping, Geest, Woord en Doop met Christus en elkander verbonden staan. Er is over 't geheel in de Heilige Schrift, naar onze overtuiging, geen afgeronde leer omtrent de kerk te vinden; zoodat een kerkbegrip hetwelk, van de verscheidenheid der omstandigheden en gezichtspunten afziende, enkel en alleen »bijbelsch" wil zijn, juist daardoor onbijbelsch wordt. Wij gaven reeds te kennen waarom dit zeer natuurlijk is. Elk onderzoek omtrent de grensbepaling van een zeker leven onderstelt dat de naïeveteit van dat leven voorbij is. Zoolang de gemeente door den Geest bloeit en leeft, vraagt men er niet naar wat zij eigenlijk is. In het eerst oefent men, zonder zich rekenschap te geven, de macht des levens uit: eerst in een later tijdperk kan men er aan denken, haar te willen omschrijven en bepalen. Ongeveer gelijk Sparta in den tijd zijner kracht geen muren had, later wel. Daarom is ons ook als van Jezus zelf slechts een enkel woord over de Gemeente overgeleverd (in het 16de en in het 18^{le} hoofdstuk van Mattheus) in 't welk het moeielijk is te bepalen of er concrete of ideale toestanden worden beschreven. In de »Handelingen" heeft het woord een meer plaatselijk bepaalden, in de heerlijke beschouwingen van den brief aan de Efeziërs (Koloss.) een idealen zin. In de »herderlijke brieven" duidt het latere, zeer plaatselijke en uitwendig bepaalde toestanden aan. Wij zien dan ook de eerste gemeente al dadelijk onvermogend om de heerlijke ruimte

van Jezus' blik over te nemen. Wil men een voorbeeld? Men zie dan hoe Hij als de »Zoon des menschen'' zich koninklijk vrij boven Sabbath en wet verhief, terwijl in de eerste gemeentelijke kringen een vrij uitwendige aanvaarding van de oude wetsverordeningen heerscht. Of men zie het Avondmaal aan. Naar Jezus' bedoeling en woord was het aan het paaschfeest van Israël aangesloten. Israëls feesten waren niet slechts godsdienstig maar ook nationaal; hadden betrekking niet alleen op het hoogere maar ook op het natuurlijke leven, en Israël was op die feesten »vrolijk voor het aangezicht van den Heer zijnen God.'' Zoo is ook het avondmaal naar Jezus bedoeling, als profetie van het Rijk waarin Hij den nieuwen wijn met de zijnen zal drinken, even goed een feestmaal als de Paaschmaaltijd zelf, aan welken het zich zeer natuurlijk sloot, of als het gezellig liefdemaal dat de oudste kerk er aan deed vooraf gaan. Maar van de hoogte des geestelijken levens op welke het natuurlijke en het geestelijke aldus verbonden kan worden, daalde de kerk reeds vroég af, liet het liefdemaal varen en maakte aldus het Avondmaal weêr tot een zuiver kerkelijke allengs met nog meer mysterie befloerste, plechtigheid.

Langs welken weg is nu, bij deze onmiskenbare daling des geestelijken levens, de idee »kerk'' ontstaan? Sommigen denken hier aan het zoeken van bevrediging voor behoefte aan steun tegen de opkomende ketterij, of aan een inrichting om de geloovigen op te voeden en te onderwijzen. Anderen zien in de kerkvormen de lijnen, door het leerstellig nadenken over aard en omvang van het verzoeningswerk getrokken. Deze beide motieven zijn hier zeker niet buiten te sluiten. Maar bovenal hebben we hier toch te denken aan een drang naar praktisch-vroom liefdebetoon, en een zeker terugtreden van de paulinische rechtvaardigingsleer. Zoo werd het meer en meer onontbeerlijk, de gemeente

hierarchisch te organiseeren. Anders toch kon men vooreerst niet binnen de grenzen der kerk in vrede samen leven en de bevoegdheden wederzijds geschiktelijk afbakenen. En ten andere gaf ook eerst een hierarchische ordening de noodige kracht tot uitzetting van die grenzen, tot het veroveren van de wereld waarin de broederliefde zich met de algemeene menschenliefde samenvoegde. Deze lijn wordt in den loop der geschiedenis dan verder doorgetrokken. Irenaeus en Tertullianus vormen hier de noodzakelijke middelleden om tot Cyprianus te komen. Vooral deze toch biedt ons een hoogst belangrijk rustpunt. Bij Cyprianus is de voorstelling van de kerk niet zoodanig, dat ze zijn zou een terugzinken van de christenheid tot het wettelijke van de oudtestamentische huishouding, noch een bevrediging van de heidensche behoefte om het goddelijke in een uitwendig-zichtbare voorstelling te aanschouwen. Neen, hier is de kerk een vrucht van dien, historisch noodzakelijk geworden, vorm der christelijke vroomheid, die het zwaar-tepunt van het geestelijk leven niet legt in persoonlijke verhouding tot God, maar in de gemeenschap met en de overgave aan de broederen die men in God lief heeft. Een beweging kortom, bij welke men door een zichtbare instelling gedragen en gesterkt wil worden.

Nu komt Rome op den voorgrond en wij gaan de middeleeuwen in. Het kan natuurlijk hier ons doel niet zijn, daarover verder te spreken. Ons is het slechts te doen geweest om met een enkel woord er aan te herinneren hoe de idee »kerk" in onderscheiding van »gemeente" een *historisch* vraagstuk is, schoon ongetwijfeld de exegetische beschouwing van de nieuw testamentische grondtenkbeelden er het uitgangspunt toe geeft.

J. H. GUNNING JR.